

Pentti Kemppainen

Radion Vanha ja Uusi järjestys

¹ Kaj-Peter Mattson, "Muuttuva viestintäpolitiikka: Yleisradio ja 80-luvun haasteet". *Yleisradion vuosikirja 1980-81*, 9.

Monopolista kilpailuun

Parin viime vuosikymmenen kuluessa viestintä- ja kulttuuripoliittinen ympäristö on kaikkialla Euroopassa muuttunut avoimempaan, kaupallisempaan ja ylikansalliseen suuntaan. Sähköisessä viestinnässä kehitys on merkinnyt sitä, että julkisen palvelun yleisradiot ovat menettäneet monopoliasemansa ja joutuneet kilpailutilanteeseen kaupallisten yksityisten radioiden kanssa. Muutosprosessi tunnetaan *deregulation* nimellä ja sillä tarkoitetaan yleisradiotoimintaan liittyvän julkisen säätelyn purkamista. Sen ensimmäinen askel on radiomonopolioiden purkaminen ja kilpailun salliminen.

Suuri osa muutoksesta julkisen palvelun radiotoiminnan asemassa tapahtui 1980-luvulla. Vuosikymmenen alussa julkinen yleisradiotoiminta oli useimmissa maissa monopoliasemassa. Kymmenen vuotta myöhemmin sen oli kilpailtava yhä lukuisempien kaupallisten radioiden kanssa. Suomessakin 1980-luvulle tultaessa viestinnän uusjako oli jo oven takana. Kaj-Peter Mattson ennusti vuosikymmenen alussa, että "Yleisradio, joka 60-luvulla oli viestintäkentän keskushyökkääjä, muuttuukin 80-luvulla puolustajaksi".¹ Näin myös tapahtui.

Kyse oli radion toimintaympäristön, toimintaedellytysten ja toimintamuotojen murroksesta. Dennis McQuail kuvaa kehitystä siirtymisenä vanhasta järjestyksestä (*The Old Order*) uuteen järjestykseen (*The New Order*) Euroopan sähköisessä mediassa. Vanhan järjestyksen ominaispiirteet ovat julkinen palvelu, kansallinen luonne, poliittisuus ja epäkaupallisuus. Uudessa järjestyksessä vallitsee kilpailu, se on ylikansallista, epäpoliittista ja kaupallista. Muutoksen liikkeellepanevina voimina ovat monopolijärjestelmän oikeutuksen häviäminen, kau-

pallisten ratkaisujen ja deregulaation houkuttelevuuden lisääntymisen, EU:n ja Euroopan yleisradiotoiminnan sääntöjen yhdentämistimet, laajalle levinnyt toive hankkia kansallista ja eurooppalaista voittoa laite- ja ohjelmistoteollisuudelle sekä yleinen tyytymättömyys viralliseen kulttuuriregulaatioon ja hallinnolliseen kontrolliin.²

Suomessa kaupalliset radiot aloittivat aluksi kokeiluluontoisena toimintansa vuonna 1985. Kymmenessä vuodessa radiokentän muutos on ollut suuri. Aikaisempi radioaaltojen yksinvaltiainen Yleisradio on joutunut kilpailemaan paikasta auringossa. Tässä kilpailussa Yle on käyttänyt lisääntyvässä määrin myös samoja ohjelmajärjestelyjä kuin kaupalliset radiot. Se on esimerkiksi järjestellyt ohjelmistoaan tavoittaakseen yhä tarkemmin osayleisöt.

Sananvapauden laajentaminen oli keskeinen teema Yleisradion kanssa kilpailevan paikallisradiojärjestelmän luomisessa. Pienryhmät, kansalaistoiminta, paikalliskulttuuri, omaehtoinen harrastustoiminta, väliinputajat, nuoret ja vammaiset saivat äänensä kuuluviin uusissa paikallisradioissa. Osallistuminen ja vapaus esiintyä olivat muutoksen keskeisiä käsitteitä. Samaan suuntaan vaikuttivat myös valtiovallan toimenpiteet. Kansainvälisen viestinnän laajetessa haluttiin suunnata joukkoviestinnän painopistettä kansalliseen ja erityisesti paikalliseen viestintään. Taisto Hujanen kuvaa kehitystä epäpyhänä allianssina, jonka liikkeelle panevina voimina olivat toisaalta spontaanit kansalaisliikkeet, toisaalta uuden viestintäteknologian kehittäjät, tuottajat ja kauppiat sekä viestinnän tutkijat ja mainostajat.³

Tänä päivänä on nähtävissä, että kyseessä oli utopia. Kuten Karen Siune ja McQuail toteavat, on vaikea vastustaa johtopäätöstä, että 1960-70-lukujen toiveet paikalliselle yleisölle suunnatusta demokraattisemmasta ja osallistuvammasta mediasta ovat osoittautuneet unelmaksi, josta kaupallisuus teki lopun. Erityisen selvästi tämän kaltainen kehitys tapahtui sellaisissa maissa, missä monopoliasemassa olevalla julkisradiolla ei ollut paikallista lähetystoimintaa ja yksityinen paikallisradio perustettiin protestihengessä sananvapauden puolesta. Els De Bens ja Vibeke Petersen mainitsevat esimerkkinä Italian, Ranskan, Belgian ja Luxemburgin. He toteavat, että kaupallistuminen lisää keskittymistä. Verkottuminen on välttämätön kaupallisen menestymisen edellytys, vaikka laki kieltäisi sen. Verkottuessaan kaupallinen ohjelmisto ajautuu kauas alkuperäisestä päämäärästään. Vapaiden markkinoiden mallissa yksityiset paikallisradiot ovat raivanneet tiensä radiokenttään ja lainsäätäjät ovat seuranneet askel askeleelta perässä antaen aina periksi kaupallisuudelle. Näissä maissa ei paikallisradiotoiminta De Bensin ja Petersenin mukaan ole koskaan ollut osa johdonmukaista mediapolitiikkaa.⁴

Kehityksen edetessä pois monopolitilanteesta ja säätelystä avoimempaan kilpailuun julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden oli ryhdyttävä tutkimaan omaa tuotettaan eli ohjelmia uudessa valossa. Enää ei ollutkaan keskeistä vain se, mitä kansalle tarjottiin ja miten kansaa sivistettiin vaan myös se, miten se tarjottiin ja mitä kuuntelijat halusivat. Markkinatalouden tuulet alkoivat puhallella myös julkisradioiden rauhaisilla käytävillä.

² Dennis Mc Quail, Rosario de Mateo ja Helena Tapper, "A Framework for Analysis of Media Change in Europe in the 1990s". Teoksessa Karen Siune ja Wolfgang Truetschler (ed.), *Dynamics of Media Politics*. London: Sage 1982, 9-11.

³ Taisto Hujanen, "Viestinnän demokratisointi, yleisradiotoiminnan deregulaatio ja paikallisradiot". *Tiedotustutkimus* 4/1991, 35.

⁴ Els De Bens ja Vibeke G. Petersen, "Models of Local Media Developments". Teoksessa Karen Siune ja Wolfgang Truetschler (ed.), *Dynamics of Media Politics*. London: Sage 1992, 154, 159.

Kanavaprofiloinnista

Jos halutaan saada kuuntelijoita oman yhtiön radio-ohjelmille, on ajateltava ensi sijassa kahta seikkaa: minkälaisia ohjelmia tehdään ja miten ne sijoitetaan ohjelmistoon. Tässä kirjoituksessa käsitellään ohjelman sijoitteluun liittyviä kysymyksiä Yleisradion ohjelmistossa.

Ohjelmistojen järjesteleminen kanavittain eli radiokanavien *profiloiminen* merkitsee käytännössä sitä, että kanavalle annetaan niin selkeä kokonaisluonne, että juuri sen tyyppisestä radiosta kiinnostuneet kuuntelijat löytävät oikean aaltopituuden ja saavat kuulla haluamaansa ohjelmaa. Ilmiö on peräisin Yhdysvalloista, jossa radioasemat kaupallisen kilpailun pelisääntöjen mukaan ovat luoneet itselleen hyvinkin kapealle yleisölle suunnattuja ohjelmistoja. Radiokanavan voi profiloida monestakin eri lähtökohdasta käsin (kuva 1.)

Profiloidulla radiokanavalla tai radioasemalla on tavoitteena luoda ohjelmisto, jolla se tavoittaa haluamansa kuuntelijat. Yksittäinen kaupallinen paikallisradio määrittelee yleensä ohjelmasisällön kohderyhmän mukaan, joka taas yleensä on sidoksissa ikään. Yleisin ja tehokkain profiloinnin väline on musiikki. Kaupallisia radioita kiinnostavat erityisesti keski-ikäiset kuuntelijat. He ovat kaupallisesti tärkeä kohderyhmä, koska heidän kauttaan kulkee valtaosa yhteiskunnan kulutusvaroista. Jos kaupallinen radio ei onnistu saavuttamaan riittävää yleisöä, sen toiminta suuntautuu paremmin tuottavaan kohderyhmään tai loppuu kannattamattomana.

Kuva 1

Profilointivaihtoehtoja

Radiokanavan voi profiloida

- **kohderyhmän** mukaan
  - nuorille, vanhoille, kaupunkilaisille, urheilusta kiinnostuneille
- **sisällön** mukaan
  - uutiset, kulttuuri, urheilu, talk, uskonto, musiikki
- määrätyn **musiikkilajin** mukaan
  - EHR, CHR, AOR, AC, Clas...
- tai näiden **yhdistelmänä**

Julkisen palvelun yleisradioyhtiön suhteen tilanne on hieman toinen. Sen on saavutettava riittävä osuus kuuntelijoista säilyttääkseen uskotavuutensa luvanmaksajien silmissä. Toisaalta Yleisradion kaltaisella radiolla on julkisen palvelun tehtäviä, jotka sen on hoidettava ohjelmistonsa puitteissa. Yleisradion osalta ne määritellään laissa Yleisradiosta (1993). Yhtiön tulee tukea kansanvaltaa ja kotimaista kulttuuria, sivistää, palvella kielivähemmistöjä, lähettää viranomaistiedotuksia ja huolehtia ulkomaanpalvelusta. Julkisen palvelun radiolla on yleensä

useampia ohjelmakanavia. Vanhan järjestyksen aikaan, ennen kilpailutilannetta kanavien ohjelmistot eivät poikenneet kovinkaan paljon toisistaan, ne olivat täyden palvelun kanavia. Kilpailutilanteessa julkisen radion oli pyrittävä eriyttämään kanavansa ja täten tavoittamaan eri kanavilla eri yleisöt yleensä siten, että ohjelmien summa kattaa koko väestön.

⁵ Ks. esim. Eino S. Repo, Kari Ilmonen, N. B. Stormbom ja Ville Zilliacus, *Yleisradion suunta*. Helsinki: Weilin & Göös 1967.

Yleisradion kahden kanavan eriytyminen

Yleisradion kanavien muuntuminen tapahtui vaihe vaiheelta, osittain teknisen kehityksen, osittain ohjelmiston lisääntymisen ja eriytymisen myötä. ULA-kokeilulähetykset alkoivat jo 1948 ja vuonna 1954 saattoi jo 75 prosenttia kuuntelijoista kuunnella ulalähetyksiä. Lähetinten määrä ja ULA-vastaanotinkanta kasvoi voimakkaasti 1950-luvun puolella välissä. Laitteiston uudistuminen antoi mahdollisuuden myös ohjelmiston lisäämiselle. Kaksi radiokanavaa, yleisohjelma ja rinnakkaisohjelma olivat kuultavissa 1950-luvun loppupuolelta. Seuraavalla vuosikymmenellä alettiin lähettää säännöllisesti ula-rinnakkaisohjelmaa.

Viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa kanavien eriyttämisessä on havaittavissa kolme selkeää taitekohtaa, jolloin ohjelmistot jäsenyivät yhä selkeämmiksi vaihtoehtoiksi toisilleen:

- *1978 yleisohjelma ja rinnakkaisohjelma
- *1985 1-verkko ja 2-verkko
- *1990 kolme profiloitua kanavaa

Murros vanhasta uuteen järjestykseen siinä mielessä kuin McQuail sen määrittelee, tapahtui vasta vuoden 1990 radiouudistuksessa. Aikaisemmat muutokset tapahtuivat perinteisen monopoliradion keinoin. Tällaisena voidaan pitää myös vuoden 1985 uudistusta, joka toteutettiin samanaikaisesti, kun kaupalliset paikallisradiot aloittivat Suomessa.

Vappuna 1963 perustettiin *Sävelradio* vastapainoksi merirosvoradio Radio Nordin herättämään kevyen musiikin nälkään. Valtaosa sävelradiokonserteista sijoitettiin rinnakkaisohjelmaan. Perustamisella oli kiire ja rinnakkaisohjelmassa oli tilaa. Kanavajako oli enemmänkin käytännön sanelema kuin periaatteellinen ratkaisu: vuosien mittaan kevyen musiikin osuus tasoittui kanaville.

Informatiivisen ohjelmapolitiikan nimellä tunnettu ohjelma-ajattelu oli 1960-luvun strateginen linjaus.⁵ Sen puitteissa syntyi myös suunnitelma musiikin eriyttämisestä kanaville siten, että syntyisi kaksi profiloitua kanavaa. Periaatteen kanavajaosta yleisohjelman ja rinnakkaisohjelman musiikkitarjonnan mukaan esitti musiikin PTS-toimikunta (1969): "Toimikunnan mielestä musiikki olisi jaettava näille siten, että I kanava ('Yleisohjelma') tarjoaisi kuuntelijoiden enemmistöä tai suuria kuuntelijaryhmiä kiinnostavaa suosittua mutta vaihtelevaa ohjelmaa. Se olisi pääosaltaan sävelradiotyypistä, mutta sisältäisi

⁶ Musiikin PTS-toimikunta, *Yleisradion musiikkipolitiikka*, 1969.

⁷ *Ohjelmiston rakennetyöryhmän selvitys*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 14.4.1978, 11, 27.

⁸ Kari Ilmonen, *Kaiken perustana tekniikka*. Oy Yleisradio Ab 1996.

myös tiettyjä musiikin erityisohjelmia ja tietysti myös muuta ohjelmaa. I-kanavasta voitaisiin näin muodostaa musiikki- ja ajankohtaiskanava. II kanava ('Rinnakkaisohjelma') huolehtisi erilaisten [musiikillisten] intressiryhmien palvelemisesta". Toimikunta esitti myös ajatuksen integroidusta sävelradiosta, jollaista ehdotetun I kanavan musiikki-ohjelma olisi: "Tämä ohjelmatyyppejä tulee kuitenkin olemaan nykyistä sävelradio-ohjelmaa 'häiritsevempi', tarkoituksena on saada kuuntelija tiedostamaan muittenkin kuin oman musiikkiharrastuksensa kohteiden olemassaolon ja tätä kautta yhä tietoisempaan valintaan."⁶ Toimikunnan ajatukset kanavien profiloimisesta musiikkitarjonnan aktiivisuuden mukaan eivät toteutuneet.

Vuonna 1978 Yleisradiossa oli ohjelma-ajattelussa kahdenlaista ilmaa. Toisaalta ajateltiin ohjelmatarjontaa perinteisesti lähtien Yleisradion julkisen palvelun tehtävästä, joka jakautui tiedonvälitykseen, kansansivistykseen ja viihteeseen. Tämän mukaisesti esimerkiksi ohjelmiston kartoitustyöryhmä teki laajan selvitystyön, jossa se oli sitä mieltä, että tämänlaatuinen jako on "riittävän tarkka ja samalla riittävän joustava menetelmä Yleisradion keskipitkän aikavälin suunnittelussa". Niinpä työryhmä ehdotti, että "radion ohjelmiston jakautumista koskevaksi tavoitteeksi asetettaisiin noin 15 prosenttia tiedonvälitystä, noin 30 prosenttia kansansivistystä ja noin 55 prosenttia viihdettä keskipitkällä aikavälillä esitettävästä radio-ohjelmistosta. Edelleen musiikin osuuden tulisi keskipitkällä aikavälillä lisääntyä jonkin verran nykyisestäään. Stereo-ohjelmia tulisi esittää noin 20 prosenttia lähetyksistä".⁷ Tämän kaltainen ohjelmistojäsennys oli luonteenomaista perinteiselle julkisen palvelun monopoliradion ohjelmistojäsenäytelulle, vanhalle järjestykselle. Siinä ohjelmatarjonta koettiin yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka ei oleteta jakautuvan eri tavoin eri kanaville. Toisaalta talossa virisi myös suunnitelmia ohjelmiston sijoittelulle siten, että kanavat kuulostaisivat erilaisilta.

Tekninen kehitys vaikutti omalta osaltaan ohjelmistojen kehittymiseen. Jo 1950-luvulla AM-lähetinverkon rinnalle oli rakennettu (FM)ulälähetinverkko, jolla ryhdyttiin radioimaan rinnakkaisohjelmaa. Viisikymmentäluvun lopulla ulälähetykset olivat kuultavissa koko maassa ja puolella kuuntelijoista oli ulä-vastaanotin. 1960-luvun lopulla ulä-verkkoa alettiin rakentaa stereokelpoiseksi. Kesään 1977 mennessä 90 prosenttia kansasta saattoi kuunnella stereolähetyksiä jos vain omisti stereovastaanottimen.⁸ Keskipitkillä (AM)-aalloilla lähetykset olivat monofonisia, kun taas uudet FM-lähettimet olivat stereokelpoisia. Yleisohjelmaa lähetettiin sekä AM- että FM-asemien kautta, joten osa yleisohjelman lähettimistä oli monofonisia. Tästä seurasi, että jos haluttiin lähettää stereo-ohjelmaa, sen tuli olla rinnakkaisohjelmassa. Stereoäänilevyt olivat yleistyneet jo 1960-luvun alussa, joten helppokäyttöistä ohjelmamateriaalia stereolähetyksiin oli riittävästi.

Käytännössä kanavia alettiin ohjelmallisesti eriyttää toisistaan syksyn 1978 ohjelmakaavion yhteydessä. Kyseessä ei ollut vielä varsinainen kanavaprofilointi siinä mielessä kuin se tänään ymmärretään. Kanavia ei ajateltu vielä yleisilmeeltään toisilleen vaihtoehtoisiksi ohjelmistoiksi. Lähtökohtana syksyn 1978 ohjelmakaaviouudistukselle oli Heikki Pel-

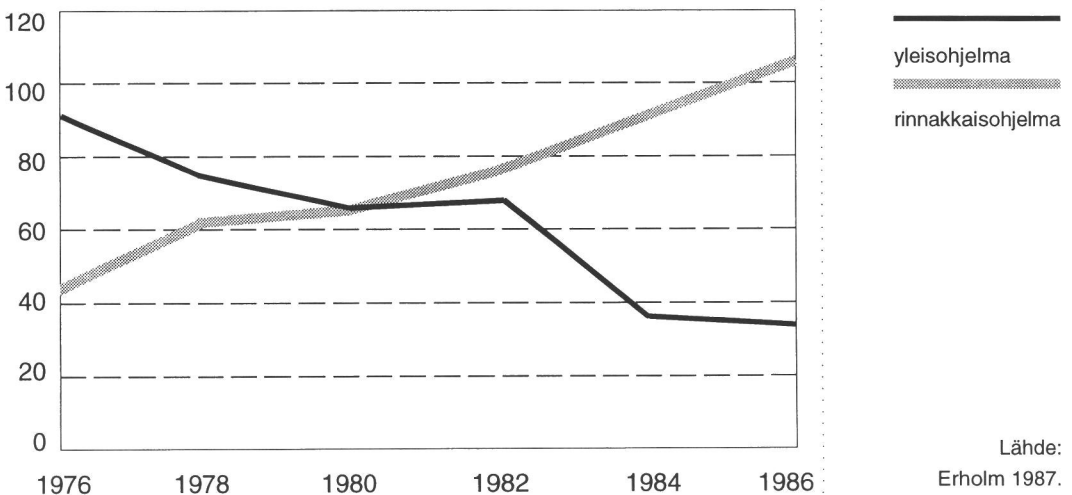
tosien mukaan kaksi keskenään ristiriitaista radion imagoon ilman muuta kuuluvaa ominaisuutta: turvallisuus ja yllätyksellisyys. "Perusfilosofiamme tämänhetkisessä kanavajaossamme rakentuu näiden ominaisuuksien korostamiseen. Yleisohjelmalle pitäisi leimaa antavana olla juuri toistuvuuden ja jatkuvuuden, ohjelmien, jotka toistuvat päivästä ja viikosta toiseen samaan aikaan. Rinnakkaisohjelma taas tulisi rakentaa joustavuuden ja yllätyksellisyyden varaan, ja sen ohjelmiston tulisi yhä enemmän perustua suoriin lähetyksiin sieltä missä tapahtuu ja silloin kun tapahtuu." Kanavien vaihtoehtoisuus ei perustunut Peltosen mukaan ohjelmatyyppeiden eriytymiseen kahdelle kanavalle vaan kullakin hetkellä tarjottavien vaihtoehtojen erilaisuuteen.⁹

Ohjelmistoa selkiytettiin 1980-luvun alussa osa osalta profiloitujen kanavien suuntaan: kevyen musiikin ohjelmia ja ajankohtaislähetystä 2-verkkoon (rinnakkaisohjelma) ja vakavaa musiikkia 1-verkkoon (yleisohjelma). Näin parannettiin ohjelmien löydettävyyttä. Muutoksia tehtiin 1980-luvun alkupuolella vuosittain:

- * 1981 siirrettiin kaikki opetusohjelmat yleisohjelmaan
- * 1983 siirrettiin klo 16-18 välillä lähetettävä vakava musiikki verkkoon, minkä seurauksena 2-verkossa lähetettävä kevyt musiikki vastaavasti lisääntyi
- * 1984 siirrettiin klo 14-16 välinen *Tänään iltapäivällä* -lähetyksen rinnakkaisohjelmaan ja vastaavasti vakavaa musiikkia yleisohjelmaan
- * Toukokuussa 1985 siirrettiin klo 19.30-24.00 välisen ajan vakava musiikki pääsääntöisesti yleisohjelmaan sekä suurin osa kevyestä musiikista ja viihteestä rinnakkaisohjelmaan

⁹ Heikki Peltonen, "Radion vaihtoehdot — kaksi kanavaa". *Yleisradion vuosikirja 1977-78*, 19-20.

Kuva 2.
Radion kuuntelu-aika kanavittain vuosina 1976—1986 (min)

Lähde:
Erholm 1987.

¹⁰ Erja Erholm, *Radio-ohjelmien seuraaminen 1976-1986. Yhteenveto seuraamistutkimuksista.* Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja B 1/1987. Helsinki: Oy Yleisradio Ab 1987, 27.

¹¹ *Toiminta- ja taloussuunnitelmat 1983/84-1987/88.* Helsinki: Oy Yleisradio Ab.

¹² Radion profiilityöryhmä: *Ohjelmien sijoittelun kriteerit 10.3.1985.*

Kanavien eriytyminen merkitsi myös yleisön kiinnostuksen uusjako. Rinnakkaisohjelman kuuntelun osuus kasvoi koko 1980-luvun alun. Kun 1976 kokonaiskuunteluajasta käytettiin 33 prosenttia rinnakkaisohjelman kuunteluun, oli sen osuus vuonna 1984 jo 60 prosenttia. Radion kokonaiskuunteluajassa ei kymmenen vuoden kuluessa tapahtunut juurikaan muutosta. (Ks. kuva 2) Sen sijaan tavoit-tavuudessa tapahtui muutos: vuonna 1976 se oli 81 prosenttia, mutta vuonna 1986 valtakunnalliset ohjelmat tavoittivat päivittäin enää 64 prosenttia väestöstä.¹⁰ Kuuntelun kokonaisajan pysyminen ennallaan mutta tavoittavuuden aleneminen merkitsi sitä, että radio tavoitti päivittäin harvempia kuuntelijoita, mutta nämä kuuntelivat pidemmän aikaa.

Varsinainen siirtymä kahden profiloidun kanavan aikakauteen tapahtui keväällä 1985. Tässä yhteydessä luovuttiin myös nimistä yleisohjelma ja rinnakkaisohjelma ja lähetysverkkoja ryhdyttiin kutsumaan nimillä 1-verkko ja 2-verkko. Uudistuksen tavoitteena oli selkiyttää kanavaprofiilit. Selkeästi kohdennettuihin kanaviin ei vielä kuitenkaan haluttu mennä, vaan profiloinnin aste määriteltiin murtolukuosuuksina. Radioverkkojen tulevaa työnjakoa hahmoteltiin seuraavasti:¹¹

*1-verkko painottuu uudistuksen jälkeen asia-, kulttuuri- ja konserttimusiikkipitoiseksi. Tavoitteena on, että noin 2/3 verkon ohjelmistosta olisi asiaohjelmia, konserttimusiikkia sekä kuunnelma- ja erikoisohjelmia. Kolmannen suomenkielisen verkon valmistumiseen asti varataan aluelähetyksille ohjelma-aikaa 1-verkossa.

*Ympärivuorokautisen 2-verkon ohjelmisto säilytetty ajankohtaisvihteelliseksi. 2-verkon puitteissa pyritään lisäämään radiotoiminnan nopeutta ja joustavuutta. 4/5 verkon ohjelmistosta tulee olemaan ajankohtaisohjelmia sekä kevyttä musiikkia ja viihdettä.

Näiden suuntaviivojen mukainen perusajatus toteutui vuoden 1985 toukokuun alusta, paitsi siltä osin, että 2-verkon ohjelmistosta tuli ympärivuorokautinen vasta, kun vakituinen yöradio alkoi toimintansa 2-verkossa 1.6.1987. Periaatteiden toteuttaminen käytännössä edellytti ohjelmiston uudenlaista punnitsemista. Kevään 1985 työtä tehnyt radion profiilintyöryhmä hahmotteli seikat, joihin on kiinnitettävä huomiota ratkaistaessa ohjelmien sijoittamista verkoittain:¹²

*Kuinka tärkeä on lähetysajan toistuminen aina samana?

*Kuinka ajankohtainen lähetys on?

*Mihin kuuntelijat ovat tottuneet?

*Ovatko kuuntelijat erityisalan seuraajia vai yleiskuuntelijoita?

*Paljonko ulkoiset tekijät vaikuttavat lähetysaikoihin?

*Minkä ohjelma-alojen pakkosyyttöä halutaan välttää?

Näiden kysymysten avulla syntyi yksilöity ehdotus kahden kanavan profiloinnista siten, että kanavat poikkeavat toisistaan. 1-verkkoon sijoitettiin tiedotukset, hartausohjelmat, hengellinen musiikki, opetusohjelmat, lasten ohjelmat koulunsa aloittaneille lapsille ja alueelliset lähetykset. 2-verkkoon sijoitettiin rock-ohjelmat, urheilu, ajankohtaiset

puhetta ja musiikkia sisältävät ohjelmat sekä pääosin puhelinkontakti-ohjelmat.

¹³ Yleisradion vuosikirja 1986-87, 5.

Muutoksen yleisötavoitteet olivat selvät. Uudistuksen jälkeen oletettiin, että kokonaisuuntelusta kohdistuisi kakkosverkkoon noin kolme neljännestä, ykkösverkkoon noin neljännes.¹³ Kilpailutilanne terästi kiinnostusta yleisön käyttäytymistä kohtaan. Oli pystyttävä säilyttämään riittävän suuri yleisöosuus ja tehtävä ohjelmia, jotka yleisöä kiinnostavat. Muutos tehtiin kuitenkin vielä vanhan järjestyksen, perinteisen julkisradion välineistöllä, varsinainen siirtyminen uuteen järjestykseen toteutui vasta viittä vuotta myöhemmin vuoden 1990 kanavaudistuksessa.

Kuva 3. Profiloimattomat ja profiloidut Yleisradion kanavat kahden kanavan järjestelmässä. Esimerkkiaamupäivät vuosilta 1977 ja 1987.

TIISTAI 3.5. 1977		TIISTAI 5.5. 1987	
YLEISOHJELMA	RINNAKKAINEN	1-VERKKO	2-VERKKO
5.30 Sävelradio	5.30 Sävelradio	5.30 Sävelradio	5.30 Sävelradio
6.00 Sää, uutiset ja aamun peili	6.00 Sää, uutiset ja aamun peili	6.00 Sää, uutiset ja aamun peili	6.00 Sää, uutiset ja aamun peili
6.15 Aamuvartio	6.15 Aamukampa/viihde	6.15 Aamujumppa	6.15 Vekkari. Tero Liete
6.25 Varhaiskonsertti	6.55 Jumppahetki	6.20 Aamuvartio	7.00 Sää, uutiset ja aamun peili
7.00 Sää, uutiset ja aamun peili	7.00 Sää, uutiset ja aamun peili	6.25 Varhaiskonsertti/ klass.	7.15 Vekkari jatkuu
7.15 Säveltuokio	7.15 Sävelradio	6.55 Koulun ääni. Vaihtopöytä tuo maailman kotiin	8.00 STT:n uutiset
7.30 Aamuvihje	8.00 Uutiset ja aamun peili	7.00 Sää, uutiset ja aamun peili	8.05 Aamun peili
7.35 Hartaita säveliä	8.15 Säätiedotus ja äänilevyjä	7.15 Säveltuokio/ klass.	8.15 Soittorasiala/ lastenmus.
7.50 Aamuhartaus	8.30 Aamukonsertti/ klass.	8.00 STT:n uutiset	8.45 Työpaikkatoivekonsertti
8.00 Uutiset ja aamun peili	9.10 Kieliradio. Magasinet.	8.15 Sää, tiedotuksia ja päivän ohjelma	9.30 Säveliä Neuvostoliitosta
8.15 Sää ja päivän ohjelma	9.15 Sävelradio	8.30 Perheradio	10.00 Sää ja uutiset
8.30 Lasten musiikkituokio	9.30 Kevyttä trumpetiilla	9.10 Urheilijahaastattelu	10.05 Tänään 10.05
8.50 Tuokio Bossen ja Robertin seurassa	9.45 Neuvostoliittolainen neljännes	9.40 Aamupäiväkonsertti/ klass.	11.00 Kotimainen puolituntinen
9.00 Ihmisen perusturva / perheohjelma	10.00 Uutiset	11.00 Mitä mieltä tietotekniikka/ aikuisopetus	11.30 Ututiskatsaus
9.30 Kevyttä trumpetiilla	10.05 Äänilevy	11.20 Sää ja tiedotuksia	11.40 Aluekatsaus
9.45 Neuvostoliittolainen neljännes	10.10 Kieliradio. Is This Your Cat?, Sing With Terry II	11.30 Ututiskatsaus	11.50 Kevyesti keskellä päivää
10.00 Uutiset	10.30 Tauno Pykkäsen sävellyksiä	11.40 Lauluun oksilta.	
10.05 Jokamiehen sävelradio	10.45 Heino Kasken lauluja	12.00 Turun tuomiokirkon kello lyö 12. - Mietelause	
10.45 Kauko Käyhkö 1969	11.00 Kotimainen puolituntinen		
11.00 Varusmies	11.30 Ututiskatsaus		
11.30 Ututiskatsaus	11.40 Oi niitä aikoja!		
11.40 Viikon vieras/ yhteisk. ohj.	12.00 Turun tuomiokirkon kello lyö 12. - Mietelause		
12.00 Turun tuomiokirkon kello lyö 12. - Mietelause			

¹⁴ Ks. tarkemmin Pentti Kemppainen & Martti Soramäki, "Kaupallinen kilpailu, Yleisradion radiouudistus ja digitaalinen tulevaisuus". Artikkelit ilmestyy 1996 antologiassa julkisesta palvelusta Pohjoismaissa (toim. Olof Hultén ja Henrik Søndergaard). NORDICOM, 2.

¹⁵ *Yleisradio ja viestinnän muutos. Suunnittelu- ja koulutustoiminta.* Helsinki: Oy Yleisradio Ab 1986, 47, 38, 48.

Radiomafian Next Step -ohjelma (1991). Kuva: YLE-kuvapalvelu.

Yleisradio kilpailutilanteessa

Suomessa ensimmäisenä kaupallisena paikallisradiona Radio Lakeus aloitti lähetykset Nivalassa huhtikuussa 1985. Muutamaa päivää myöhemmin aloitti vappuna Radio City lähetyksensä Helsingissä. Ensi vaiheessa määräaikaisia paikallisradiolupia myönnettiin kokeiluluontoisesti 33 hakijalle 21 paikkakunnalla ja suurin osa luvan saaneista aloitti myös lähetystoiminnan. Kokeiluvaihe päättyi vuoden 1989 toukokuussa, kun valtioneuvosto myönsi vakinaiset viisivuotiset toimiluvat. Tuolloin kaupallisia paikallisradioita oli toiminnassa 51 kappaletta.¹⁴

Yleisradiossa oli realistinen näkemys siitä, miten uusi kilpailutilanne tulee vaikuttamaan kehitykseen: "Uusien yrittäjien tulo sähköiseen viestintään tulee aiheuttamaan seuraavia olennaisia muutoksia: 1) uudet yrittäjät tulevat, välineestä riippumatta, keskittymään menestystuotteisiin, 2) uudet yrittäjät tulevat keskittymään ostovoimaisiin osayleisöihin, sekä alueellisesti että väestöryhmittäisesti". Näistä havainnoista seurasi väistämättä se, että oli todettava muutoksen johtavan siihen, että "ohjelmatarjonta painottuu viihteellisiin luokkiin." Nyt oli myös oikea aika Yleisradiossa kirjata uusi, yleisökeskeinen ohjelma-ajattelu: "Kilpailutilanteessa Yleisradion menestyksen ratkaisee sen tarjoamien ohjelmien suhde yleisöön. Menestyvän ohjelmiston on pidettävä lähtökohtanaan suomalaisen yleisön, sen eri osaryhmien sekä viime kädessä yksittäisen suomalaisen ihmisen palvelemista."¹⁵ YLEssä havaittiin myös, kuinka kaupallisessa radiossa vähäisistä voimavaroista johtuen on pyrittävä toisenlaiseen ohjelmailmaisuun. "Tähän on pyritty kehittämällä vähemmän ohjelmakustannuksia

vaativaa radioviestintää, mm. suurin puhelinhaastatteluin ja yleisön parissa liikkuvien kevyiden toimittajaryhmin. Rajallisista voimavaroista seuraa se, että yhtiöiden on turvauduttava myös ulkopuolisiin, usein ulkomaalaisiin, halpoin ohjelma-aineistoihin.”¹⁶

Yleisradion hallituksen strategisessa muistiossa 7.10.1986 todetaan, että ”seuraavan kymmenen vuoden aikana Yleisradio toteuttaa tiedonvälitys- ja sivistystehtäväänsä yhä nopeammin muuttuvassa ympäristössä”. Tämä koski sekä radio- että televisio toimintaa. Yhtiön painopiste oli televisio toiminnassa, jonka ohjelmiston kaupallistuminen ja viihteellistyminen näytti ilmeiseltä. Kehityksen yhtenä vaihtoehtona nähtiin, että ”osa suomalaisista kytkeytyy kiinteämmin ylikansalliseen kaupalliseen kulttuuriin, jonka mahdollisuuksia erityisesti uusi joukkoviestinnän kautta levittyvä kansainvälinen massakulttuuri edistää”. Osa suomalaisista jäisi ehkä alueellisista tai taloudellisista syistä uusien viestintäpalvelujen ulkopuolelle. Ulkoa tulevan uhan edessä uskottiin kuitenkin kotimaisen tiedonvälityksen kykyyn puolustaa kansallisia arvoja: ”Joukkoviestintä ja kulttuurituotanto yhdessä pystyvät suomalaisista lähtökohdista käsin sulattamaan ja soveltamaan kulttuuriimme saapuvia globaalisia aineksia siten, että suomalainen kulttuuri kehittyy omaehtoisena ja viestintäpalveluiltaan alueellisesti ja sosiaalisesti tasa-arvoisena. Yleisradiotoiminnan tulevaisuutta koskeva strateginen kysymys on, miten sen ohjelmatoiminta edesauttaa tämän vaihtoehdon toteuttamista.”¹⁷

Kilpailun lisääntyessä alkoi näyttää entistä selvemmältä, että yleisöt tulevat pirstoutumaan ja vain joidenkin radio-ohjelmien on mahdollista tavoittaa suuria kansallisia yleisöjä.¹⁸

Ajattelussa oli nyt sekä vanhan että uuden järjestyksen elementtejä. Erityistä huolta kannettiin suomalaisen kulttuurin kohtalosta kansainvälisen tarjonnan paineessa. Yleisradiotoimintahan oli vanhan järjestyksen mukaisesti luonteeltaan kansallista. Uutta oli perustelujen näkökulma. Se oli muuttunut perinteisen julkisen palvelun radion lähettäjäkeskeisyydestä enemmän vastaanottajan huomioon ottavaksi. Nyt ei pelkästään katsottu ylhäältä, mikä on kansalle suotavaa ja sivistävää vaan alettiin olla kiinnostuneita, mitä kansa mahdollisesti haluaisi. Yleisö ja sen palveleminen katsottiin kehittämisen ensisijaiseksi lähtökohdaksi. Se merkitsi Yleisradion ohjelmatoiminnassa tiettyjen periaatteiden noudattamista: että kohdeyleisö on tiedossa, että suurten ja erityisyleisöjen ohjelmien jakoa selkiytetään ja ennen kaikkea, että ohjelmat saatetaan paremmin yleisön ulottuville lähetysverkkoja profiloimalla sekä mahdollisuuksien mukaan uusia lähetyksia käyttöön ottamalla. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että kaksi kanavaa ei ole tarpeeksi. Riittävän kohdeyleisötarkkuuden saavuttamiseksi kanavia tulisi olla enemmän kuin kaksi. Hallituksen strategiamuistiossa 1986 todetaankin tulevan kehityksen pohjaksi kaksi periaatetta: 1) Kolmas ULA-verkko rakennetaan, 2) Alueellinen ja paikallinen radiotuotanto yhdistetään kolmannessa verkossa välittyväksi maakunnalliseksi ohjelmistoksi ja osa kolmannen verkon lähetysajasta on valtakunnallisen ohjelmatoiminnan käytössä.

¹⁶ *Toiminta- ja taloussuunnitelmat 1986/87-1990/91*, 12.

¹⁷ *Yleisradion hallituksen strateginen muistio 1986/87*. Oy Yleisradio Ab, Hallitus 7.10.1986.

¹⁸ *ULA-työryhmän mietintö. Radioverkkojen käyttö ja jatkorakentaminen*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 9.1.1987, 5.

¹⁹ Kaupallisten paikallisradioiden aloitettua toimintansa käsite "paikallisradio" alkoi merkitä nimenomaan kaupallista paikallisradiota.

²⁰ Raimo Vanninen, "Paikallisradioita hitaasti kiiruhtaen". *Yleisradion vuosikirja 1981-82*. Helsinki 1982.

Aluetoiminta eturintamaan

Alueellisen radio-ohjelmiston rakenne oli vakiintunut 70-luvun puoleen väliin mennessä: uutis- ja ajankohtaislähetykset viitenä päivänä viikossa, "Avoin studio" neljänä päivänä viikossa, alueellinen lauantailähetys sekä valtakunnallisesti lähetetty sunnuntaiohjelma. Alueellisia lähetystyyppejä oli viikossa keskimäärin kolme tuntia. Alueella tuotettujen ohjelmien osuutta radion ohjelmistossa pyrittiin lisäämään siten, että viidennes radion omatuotantoisesta ohjelmistosta olisi alueellisen toiminnan tuotantoa. Alueohjelmien määrä kaksinkertaistui kymmenessä vuodessa 1980-luvun puoleen väliin mennessä.

Toiminta jaettiin maantieteellisesti yhdeksään toiminta-alueeseen, joiden rajat noudattelivat läänijakoa. Ohjelmiston selkärangan muodostivat edelleen arkipäivisin aluekatsaukset klo 11.40-11.50, alueuutiset klo 17.20-17.30 ja lauantairadio klo 13.00-14.00. Tämän lisäksi kokeiltiin uusia ohjelmia. Pohjanmaalla, Itä-Suomessa ja Uudellamaalla lähetettiin sunnuntaisin 16.05-16.30 kulttuuriohjelmaa ja Länsi-Suomessa samaan aikaan urheilukatsausta. Turussa ja Kuopiossa lähetettiin Avoimen korkeakoulun ohjelmia alueellisesti. Alueellisia ylimääräohjelmia tehtiin aina kun aiheita ilmeni: vaalien yhteydessä lähetettiin alueellisia vaalikeskusteluita ja tulospalvelua.

Alueellisten lähetysten lisäksi alettiin kehittää suurilla paikkakunnilla Yleisradion paikallislähetystyyppejä 1970-luvun alkupuolella. Pääkaupunkiseudun kuntien kanssa kaavaillun "Helsinki radion" ajettua karille päätettiin aloittaa pääkaupunkiseudun paikallisradion lähetykset vuoden 1975 alusta. Kokeilusta kehittyi kasvukipujen kautta ensimmäinen Yleisradion paikallisradio Ylen Aikainen.¹⁹ Ruotsinkieliselle puolelle syntyi vastaava ohjelma Radio Mellannyländ 1978. Vähitellen paikallisradiotoiminta laajeni myös muihin suurempiin kaupunkeihin.²⁰

Aamulähetystyyppejä alettiin tehdä yhä useammalla paikkakunnalla. Turun ja Tampereen paikalliset aamulähetykset aloitettiin kahta vuotta myöhemmin ja seuraavaksi aloittivat Oulu 1983, Lahti ja Kuopio 1984 sekä Mikkeli ja Lappi 1985. Tyypillinen aamuradion lähetys koostui muutamasta asia-aiheesta, erilaisista palvelutyyppeistä tiedotteista, säätiedoista ja musiikista, jota oli noin puolet lähetysajasta, joskus enemmänkin. Vuonna 1986 Jyväskylään perustettu Ylen Ysiysi muutettiin 1988 Radio Keski-Suomeksi ja siitä tuli ensimmäinen täyden palvelun alueellinen kanava.

Ylen paikallisradiot suuntasivat ohjelmansa suppealle kuuntelualueelle omalla ula-lähettimellä. Ohjelma oli palvelumuotoista ja paikallista, ajankohtaisia kysymyksiä valottavaa. Toisiinsa nähden paikallisradiota voivat olla ohjelmaprofiililtaan erilaisia, itsenäisiä kokonaisuuksia. Ylen Aikaisen alkuvaiheessa musiikin osuudeksi määriteltiin noin puolet lähetysajasta, mikä periaate laajeni muihinkin Ylen paikallisradioihin. Toiminnan laajentaminen pääkaupungin ulkopuolelle vaati suuria taloudellisia ponnistuksia. Keskittämällä voimavaroja pyrittiin tehokkuuteen hallinnossa ja ohjelmatuotannossa. Radion ja television yhteiset toimitilat, suomen- ja ruotsinkielisen toiminnan

Kaupparatsu Simo Frangenin kokonaisedullinen levypaketti Radiomafiassa.
Kuva: YLE-kuvapalvelu.

nivominen aluetasolla yhteen ja koko toiminnan johdon sijainti Helsingissä tähtäsivät kaikki osaltaan tehokkuuteen.

Kaupallisen paikallisradion kanssa kilpailtiin sen kotikentällä, paikallisella tasolla. Tuli pikaisesti laatia suunnitelma siitä, miten alue- ja paikallisradiotoiminta kehitetään kolmannen radioverkon avulla koko kuuntelijakunnan kattavaksi järjestelmäksi. Alueellisen ja paikallisen radiotoiminnan kehittämistyöryhmän mukaan alueellisen ja paikallisen radiotoiminnan lisääminen oli keskeinen vastaus kansallisen ohjelmatoiminnan tehostamiseksi ja samalla taloudellisin tapa kehittää kotimaista ohjelmatarjontaa. Tavoitteena oli kehittää alue- ja paikallisradiotoiminta kolmannen radioverkon avulla koko kuulijakunnan kat-

²¹ Alueellisen ja paikallisen radiotoiminnan kehittämisyöryhmän mietintö. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 15.1.1986, 3.

²² ULA-työryhmän mietintö. Radioverkkojen käyttö ja jatkorakentaminen. Helsinki: Oy Yleisradio Ab, 9.1.1987, 3.

²³ Ks. Kempainen & Soramäki 1996, 3.

tavaksi järjestelmäksi.²¹

Ohjelmiston uudistuminen oli yhteydessä tekniseen kehitykseen. Samalla tavoin kuin kymmentä vuotta aikaisemmin stereolähetysten lisääntyminen loi olosuhteet vuoden 1978 osittaiselle kahden kanavan profiloinnille, avasi päätös kolmannen ula-verkon rakentamisesta ovet kolmen profiloitun kanavan suunnittelulle. Valmisteluja alueen oman kolmannen lähetinverkon varalle tehtiin 1980-luvun puolivälissä. Alue-toiminnan käytössä olleiden ula-lähettimien tehoja korotettiin stereokelpoisiksi, jolloin myös kuuluvuusalueet merkittävästi laajenivat. Samalla lähettimet ryhmiteltiin uudelleen mahdollista kolmannen ula-verkon ohjelmistoa varten. Edellytykset radioverkkojen uudelleen järjestelyyn perustuivat kansainvälisen pikatiedotusliiton ITU:n syksyllä 1984 pidettyyn taajuuksienjakokokoukseen, jossa Suomelle varattiin kaikkiaan viisi koko maan peittävää ula-verkkoa (vanhat kaksi mukaan lukien). Lähtökohtana oli, että verkot tulevat Yleisradion käyttöön.

Uusi alueellinen ULA III -verkko oli tarkoitus rakentaa koko maan kattavaksi vuoteen 1989 mennessä vaiheittain pohjoisesta etelään. Tavoitteena oli, että seuraavalle vuosikymmenelle tultaessa radion kuuntelijoilla on valittavanaan kolme suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen ohjelmisto ja lisäksi rannikkoalueella ruotsinkielisiä aluelähetystyksiä sekä Lapissa saamenkielisiä ohjelmia. Suomenkielisistä radioverkoista kahden tuli lähettää toisiinsa nähden erilaista valtakunnallista ohjelmaa. Alueellinen ja paikallinen radio-ohjelmisto suunniteltiin sijoitettavaksi kolmanteen verkkoon kokonaisuudessaan. Osa kolmannen verkon lähetysajasta olisi suunnitelmien mukaan valtakunnallisen ohjelmatoiminnan käytössä.²² Ohjelmiston siirtyminen kolmoskanavalle tapahtui vaiheittain sitä mukaan kuin lähettimet käynnistettiin. Syksyllä 1988 aluelähetystykset poistettiin 1-verkosta ja 2- ja 3-verkot lähettivät samaa ohjelmaa.

Kaupalliset paikallisradiot tavoittivat toimintansa alkuvuosina erityisesti nuoria kuuntelijoita ja kehitys jatkui saman suuntaisena siten, että keväällä 1990 oli 15-24-vuotiaiden nuorten radion kuuntelusta 75 prosenttia kaupallisten asemien kuuntelua. Jos vertailun vuoksi otetaan kaupallisten asemien osuus koko kuuntelijakunnasta, se on 39 prosenttia. Erityisesti nuoret olivat siis ottaneet kaupallisen radion omakseen. Tässä tilanteessa Yleisradio toteutti suuren radiouudistuksensa.²³

Uuteen järjestykseen: vuoden 1990 suuri radiouudistus.

Keväällä 1987 alkoivat suuren radiouudistuksen ainekset olla koossa. Kilpailijoiden menestys osoitti, että kahden kanavan profilointi ei riittänyt, vaan koko ohjelmistoajattelu oli uudistettava. Siihenastisista kahdesta suomenkielisestä valtakunnankanavasta tehtäisiin kolme profiloitua kanavaa siten, että kanavien luonne vastaisi selkeämmin radioyleisön segmentoitumista. Perinteisestä jokaiselle jotakin -periaatteesta luovuttaisiin. Radiostrategian lähtökohtana olisi kanavien

selkeä työnjako ja se, että ne tarjoaisivat sisällöllisesti toisistaan selvästi erottuvan vaihtoehdon. Keijo Savolainen tarkensi profiloointiperiaatteita syksyllä 1987: "Verkkojen uudelleen järjestelyn lähtökohtana tulee olla puhtaasti journalistisen ja ohjelmallisen ajattelun. Toissijainen asia on se, missä kunkin verkon yksittäiset ohjelmat on tehty. Radio-ohjelmien sijoittaminen eri verkkoihin ratkeaa yksinomaan ohjelman sisällön tai luonteen mukaan." Tämän ajatuksen mukaan radio-ohjelmat tuli ryhmitellä kolmeen suomenkieliseen radioverkkoon siten, että "radiossa on tämän ryhmittelyn ansiosta kulttuurikanava, ajankoh- taisviihteellinen kanava ja nuorisokanava. Tällaisen perusratkaisun avulla radio vastaa parhaiten muuttuvaan tilanteeseen".²⁴

Muuttuvalla tilanteella Keijo Savolainen tarkoitti sitä, että kaupalliset radiot veivät Yleisradion kuuntelijat ja jotain oli tehtävä. Ymmärrys, että kilpailutilanteessa on käytettävä kilpailun keinoja varmistui. Ei ollut yhdentekevää, onko Ylen kanavilla kuuntelijoita. Heitä oli oltava riittävästi. Yleisradio ei voinut jäädä sivusta seuraamaan, kun siltä viedään kuuntelijat nenän edestä. Tässä yhteydessä se oli valmis myös omaksumaan kilpailijoiden menetelmiä. Seuraavana vuonna Yleisradion organisaatiouudistuksen päälinjoja määriteltäessä todettiin jo suoraan, että radiostrategian lähtökohtana on kanavien välinen selkeä työnjako.²⁵

Uudistukset koskivat myös työkuulttuuria. Ohjelmien tuotantotapa keveni, vanhoja funktionaalisia tuotantomalleja ryhdyttiin virtaviivaistamaan. Nauhoituksista siirryttiin suoriin lähetyksiin, yleisö otettiin voimakkaasti mukaan lähinnä puhelimen avulla. Työntekijöiden toimenkuvia yhdistettiin, toimittajat ryhtyivät tekemään myös äänitarkkailijoiden perinteisesti hoitamia studioteknisiä tehtäviä samalla kun äänitarkkailijoita koulutettiin toimituksellisiin tehtäviin. Perinteisesti ohjelmistoa oli ajateltu ohjelmien summana, nyt se hahmotettiin lähetysvirtana.²⁶ Samalla kanavat alettiin nähdä itsenäisinä tuotteina, joilla on oma imagonsa ja kuluttajansa, kuuntelijat.

Uusille kanaville annettiin omat nimet tavoitteena sitoa kanava ja kohdeyleisö läheisemmin toisiinsa. Kanavat olivat Ylen Ykkösen (1-verkko) kulttuurikanava, Radiomafia (2-verkko) populaarikulttuurikanava, jonka kohderyhmänä nuoret ja nuoret aikuiset, Radio Suomi (3-verkko) uutis- ja ajankohtaiskanava, joka noin seitsemän tunnin ajan päivittäin jakautuu aluelähetysiin. Ylen Ykkösen ohjelmisto piti ja pitää edelleen sisällään valtaosan kaikkein perinteisimmästä yleisradio-ohjelmistosta: klassisen musiikin, kulttuuri- ja tiedeohjelmat, jumalanpalvelukset, radioteatterin sekä perinteiset yhteiskunnalliset ohjelmat.

Radiomafia on nuorten kanava, joka omaksui alusta lähtien toiminnassaan paljon sellaisia ajatuksia, jotka olivat kaupallisella puolella jo tapahtuneet, mutta Yleisradiossa uusia: matala organisaatio ja yhdentyneet toimenkuvat, ohjelmiston lähetysvirta-ajattelu sekä musiikkirotaatio. Kohderyhmälleen Radiomafia on täyden palvelun kanava. Radio Suomen keskeiset elementit olivat tasatunnein lähetettävät uutiset ja ajankohtaislähetykset sekä alueellinen ohjelmisto. Kanava lähettää paljon aikuisväestön suosimaa kevyttä musiikkia,

²⁴ Keijo Savolainen, "Radioverkot 1990-luvulla". Muistio. Oy Yleisradio Ab, 9.10.1987, I.

²⁵ Yleisradion organisaation päälinjat. Hallituksen esitys hallintoneuvostolle 1988, 34.

²⁶ Ks. esim. Matti Nukari & Erja Ruohomaa, *Ohjelmien summasta lähetysvirtaan*. Tutkimusraportti 8/1992. Helsinki: Oy Yleisradio Ab 1992.

Radio Suomen liikennetoimittajat Esko Riihelä ja Jommi Öunap toimittamassa Liikenne-Suomi -ohjelmaa uudella lähetinautolla. Kuva: YLE-kuvapalvelu.

Kuva 4. Kolme profiloitua radiokanavaa. Yleisradion suomenkieliset radiokanavat. Esimerkkiaamupäivä vuodelta 1996.

TIISTAI 6.2.1996

YLEN YKKÖNEN	RADIO SUOMI	RADIOMAFIA
6.00 Uutiset ja sää	4.30 Herää Suomi!	6.00 Sirkus. Uutiset: 6.00,
6.10 Aamuhartaus	5.00 Uutiset ja sää	6.30, 7.00, 7.30, 8.00 ja
6.20 Kaikki ne sävelet...	5.02 Herää Suomi! jatkuu	9.00. Puh (90) 148 2822 Fax
7.00 Uutiset ja sää	5.35 Merisää	(90) 1480 3171, Http://www.radiomafia.yle.fi
7.15 Aamulla parhain	5.37 Herää Suomi! jatkuu	9.03 Timanttien jäljillä.
7.35 Aamuhartaus	6.00 Uutisia ja	10.00 Uutiset
8.00 Uutiset	maakuntaradio.	10.03 Ulmanen & Roiha
8.15 Sää tiedotus	6.00 Uutiset ja sää, 6.10	Puh (90) 148 2822. Fax (90)
8.15 Helmenkalastajat	Maakuntaradio, 6.30 Uutiset,	1480 3171.
8.55 Radiossa tänään	6.32 Maakuntaradio, 7.00	12.00 Uutiset
9.00 Kielikorva	Uutiset ja sää, 7.15	
9.10 Leikkivä ihminen	Maakuntaradio, 7.30 Uutiset,	
9.45 Viikon esitelmä	7.32 Maakuntaradio, 8.00	
10.00 Pajatson	Uutiset, 8.15 Merisää, 8.18	
kirjastokiertue 1996:	Maakuntaradio, 8.55	
Pieksämäki	Urheiluradio, 9.00 STT:n	
11.00 Uutiset	uutiset ja sää, 9.05	
11.03 Vauhtia metsätöihin!	Maakuntaradio, 10.00 Uutiset	
12.00 Turun tuomiokirkon	10.03 Tänään kymmeneltä	
kello lyö 12	11.00 Uutiset	
- Mietelause	11.03 Kotimaiset levyt	
	11.30 Maakuntaradio.	
	Maakuntauutiset 11.30	
	12.00 Uutiset ja sää	

josta yli puolet on kotimaista. Kolmesta kanavasta Radio Suomi on kuunnelluin. Kanavat ovat radiotoimialan sisällä itsenäisesti johdettuja tulosyksiköitä, joiden ohjelmistoratkaisut eivät ole sidoksissa toisiinsa.

Viimeisten kahden vuoden aikana on Suomen radiokentässä tapahtunut merkittävä rakenteellinen muutos: kaupallinen radiotoiminta keskittyy, ketjuuntuu ja kansainvälistyy. Populaaria klassista musiikkia lähettävällä Classic FM:llä on toimilupa 20 kaupungissa. Hitti-iskelmiä lähettävä Kiss FM on aloittanut toimintansa pääkaupunkiseudulla, Turussa, Tampereella ja Oulussa. Samalla kansainvälisellä omistajayhtiöllä on näissä suurimmissa kaupungeissa myös paikallisradioasema. Energy on aloittanut lähetykset yhdellä asemalla Helsingissä, mutta se pyrkii laajenemaan muille paikkakunnille *franchising*-periaatteella. Yhtiö tekee toimiluvan haltijan kanssa sopimuksen, että se hoitaa ohjelmiston, mainosmyynnin ja ulkoisen tiedottamisen. Näin toimien Energy on muutamassa vuodessa raivannut tiensä Ranskan johtavaksi kaupalliseksi radioketjuksi ja Ruotsissa yhtiöllä on 19 aseman ketju. Myös Suomessa yhtiö ilmoittaa pyrkivänsä laajentamaan toimintansa eri puolille maata. Kevään 1996 aikana on luvassa päätös valtakunnallisesta kaupallisesta radiosta.

Näin myös julkisen palvelun Yleisradio elää keskellä sähköisen viestinnän uutta järjestystä, jolle luonteenomaista ovat kilpailu ja sen seurauksena ohjelmiston eriytyminen ja tuotteistuminen. Nurkan takana on siirtymäkausi uuteen digitaaliseen teknologiaan (DAB), joka tuo tullessaan lisää tilaa ja uusia ohjelmavaihtoehtoja radioaalloille. Uusi järjestys ei ole staattinen. Kysymys on yhtä lailla muutoksesta, jossa järjestelmän sisäiset toiminnot korvautuvat ajallaan kehittyneillä toimintamuodoilla. Tämä voi tapahtua omaksumalla kilpailijoiden toimintamuotoja, sopeuttamalla oma toiminta tarjonnan kokonaiskenttään tai väistymällä perinteisille julkisen palvelun tehtävälueille.²⁷

²⁷ Ks. Pentti Kemppainen, "The beast has not been caged. The development of radio and radio research perspectives towards a new order". Paper presented to the Nordic Seminar on Radio Research, University of Tampere, October 26-29, 1995, 5.